

Muhammed
Bahit

lerin aylık ücretleriyle talebelerine gönderdiği mektup ve kitapların posta masraflarını bizzat karşılayan Bahit 20 Receb 1354'te (18 Ekim 1935) Kahire'de vefat etti.

Eserleri. Eserlerinin çeşitliliğinden anlaşıldığı üzere İslâm'da hükümet şekli, din ve toplum hayatında kadının yeri, Kur'an'ın tercümesi ile ilgili tartışmalar vb. güncel meselelere ilmi ve aktif bir şekilde katılan Muhammed Bahit, İslâm'ın Batı bilim ve teknolojisiyle karşı karşıya gelmesi sonucu ortaya çıkan problemlere de eğilmiş bir âlimdir.

Sayıları yirmiyi aşan eserlerinden bazıları şunlardır: *Hakikatü'l-İslâm ve uşûlül-î-hükûm* (Ali Abdürrâzık'ın *el-İslâm ve uşûlül-î-hükûm* adlı eserine yazdığı bir red-diyedir, Kahire 1344); *el-Mürhefâtül-Yemâniyye fi 'unu'ki men kâle bi-bu'îlânî'l-vakf 'ale'z-zürriyye* (Kahire 1344); *İrşâdül-kâri' ve's-sâmi' ilâ enne't-talâk izâ lem yu'dif ile'l-mer'e gayru vâki'* (Kahire 1348); *Hüccetullâh 'alâ halîkatih fi beyânî hakîkatih'l-Kur'an mine'l-'ulûmî'l-kevnîyye ve'l-'umrânîyye* (Kahire 1323); *el-Cevâbü's-sâfi fi ibâhâti't-taşvîri'l-fûtûgrâfi* (Kahire, ts.); *Risâle fi aḥkâmî kırâ'atî'l-fûnûgrâf* (Kahire 1324); *el-Ḳavlül-müfid fi 'ilmi't-tevhîd* (Kahire, ts.); *İrşâdül-ümme ilâ aḥkâmî ehli'z-zimme* (Kahire 1317); *Aḥsenül-kelâm fîmâ yete'al-laḳu bi's-sünneti ve'l-bida'i mine'l-aḥkâm* (Kahire 1320); *el-Ḳavlül-câmi' fi't-talâki'l-bid'î ve'l-mütetâbi'* (Kahire 1320); *İzâhatül-vehm ve izâletül-iştibâh 'an risâleti'l-fûnûgrâf ve's-sî-kûrtâh* (Kahire 1324); *el-Ecvibetül-Mıṣriyye 'anil-es'ileti't-Tûnisîyye* (Kahire 1324); *el-Bedrüs-sâtî 'alâ Cem'i'l-cevâmi'* (İbnü's-Sübkî'nin *Cem'u'l-cevâmi'* üzerine yapılmış bir şerh olup usûl-i fıkıh ile ilgilidir, Kahire 1332); *Taḥîrül-fu'âd min denesi'l-i'tikâd* (Kahire 1318).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 538-539; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 329; Zirikli, *el-A'lam*, VI, 274; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'ellifin*, IX, 98-99; A. S. Fulton — M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 564; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 284-285; "İlâ Rahmetillâh", *Mecelletü'l-Ezher*, VI, Kahire 1354/1935, s. 583; "Vefâtü's-şeyh Muhammed Bahit", *Mecelletü'r-risâle*, sy. 121, Kahire 1354/1935, s. 1757; F. De Jong, "Bakḥit al-Muṭi'î al-Ḥanafî", *El' Suppl.* (İng.), s. 121.

CENGİZ KALLEK

BAHNÂME

(باهنامه)

Eski tıpta

başta cinsî rahatsızlıkların tedavisi olmak üzere cinsî konulardaki her türlü meseleyle ilgili bilgileri içine alan bir kitap türü.

Bahnâme kelimesi, "cinsî arzu, şehvet" mânâsına gelen Arapça bâh ile Farsça "risâle, kitapçık" anlamındaki nâme kelimelerinden meydana gelmiştir.

Günümüz tıbbında da "cinsî yetersizlik, düzensizlik ve bozukluklar" adı altında ele alınan bu konu "Mevzûâtül-ulûm" gibi ilimlerin tasnifiyle ilgili eski eserlerde tıp ilminin bir kolu sayılmıştır. Fakat uğraşma alanının özelliği ve genişliği sebebiyle "İlmü'l-bâh" veya "İlm-i Bâh" başlığı altında müstakil olarak ele alınan bir dal haline gelmiştir. Bu konudan bahseden eserlere genel olarak "Bahnâme" veya "Kitâbü'l-Bâh" adı verilmeyle beraber her eserin ayrıca özel bir adı da vardır. Bunlar, içinde kitabın yazıldığı dildeki gelin, nikâh, zevk, gençlik, kudret gibi konularla ilgili tabirlerin bulunduğu "el-Urs ve'l arâis", "Kitâbü'l-İzâh fî esrârî'n-nikâh", "Kitâbü Câmîi'l-lezze" gibi isimlerdir.

Bu alanda kaleme alınan Arapça, Farsça ve Türkçe kitaplarda nikâha, dinî ve tıbbî bakımdan cimâ âdâbına yer verildiği gibi bu konudaki her türlü yetersizlik ve rahatsızlıklara çare olacak çeşitli ilâçlar da gösterilmiştir. Ayrıca tenâsül hastalıkları, hamilelik, bunları önleyici ilâçlar, doğum, hamilelik esnasında ve sonrasında ortaya çıkan rahatsızlıklar, sebepleri, tedavi usulleri, yeni doğan çocuklarla ilgili çeşitli tıbbî bilgiler, çocuk yetiştirme ve terbiyesi hakkında tavsiyeler çeşitli bölümler halinde bu tür kitaplarda yer almıştır. Bu eserlerde görülen müstehcen hikâye ve masalların

da, sebepleri psikolojik olan cinsî rahatsızlıkların tedavi maksadına yönelik olduğu ifade edilmektedir. Yapılan yeni araştırmalar bilhassa cinsî iktidarsızlığın ana sebepleri arasında kıskançlık, eşlerin birbirine ilgisizliği, huzursuzluk, korku ve heyecan gibi psikolojik faktörleri göstermektedir (Songar, s. 363). Bunların giderilmesi için tedavide bazı ilâç ve gıda formülleri yanında göze ve kulağa hitap eden usuller de faydalı bulunarak bahnâmelerde tavsiye edilmiştir. Ancak bu maksatla bazan minyatürlü eserler ortaya konularak aşırılığa ve müstehcenliğe düşüldüğü gibi, tür hakkın-da yanlış kanaatlere sebep olan ve bu eserlerin sadece açık saçık hikâyelerden meydana gelmiş kitaplar kabul edilmesine yol açan hikâyelerden ibaret geniş bölümlere sahip bahnâmeler de yazılmıştır.

Erkek ve kadında ortaya çıkan cinsî rahatsızlıklar genel olarak yetersizlik şeklinde kendini göstermektedir. Erkek tekine "impotens", kadına "frigidite" denilen bu rahatsızlığın sebepleri arasında az da olsa cinsî organlara ait bazı hastalıklar, şeker ve damar hastalıkları ile yaşla ilgili ve hormon yetersizliğine bağlı olanları da vardır. Bunlar çeşitli ilâçlar, gıdalar ve formüllerle tedavi edilmeye çalışılmış, bahnâmelerde bu maksatla bazı kuvvetlendiriciler (tonik) ile uyarıcılar da (stimultan) tavsiye edilmiş, bu özelliklere sahip macun ve şurup formüllerine yer verilmiştir. Türün ilk örnekleri, sıcak bölgelerde iklimin tesiriyle erken bulûğa erme neticesi erken iktidarsızlığa düşme şeklinde yaygın görülen cinsî yetersizlikleri tedavi maksadıyla daha çok o beldelerde Arapça ve Farsça olarak kaleme alınmıştır.

İslâm kültür dairesi içerisinde Arap-Fars kültürlerinin doğrudan etkisinde kalan Türkler de zamanla bu eserleri tanımış, Türkçe'ye çeşitli tarihlerde muhtelif bahnâmeler tercüme edilmiştir. Türk dilinde bilinen en eski bahnâme, XIV. yüzyılda Saruhan oğlu Ya'kûb b. Devlet adına Nasîrüddîn-i Tûsî'ye izâfe edilen Farsça *Bâhnâme-i Pâdişâhî*'den yapılmış olan tercümedir. Osmanlılar'da bilinen ilk bahnâme tercümesi de yine aynı eserden Mûsâ b. Mes'ûd tarafından yapılmıştır (her iki eserin Arapça, Farsça ve Türkçe yazma nüshaları için bk. Şeşen, s. 378-380). II. Murad adına yapılan bu tercümede insan mizaçları, sağlık için

gerekli gıdalar, kuvvetlendirici şerbetler, macunlar, usuller, şifa verici deva-larla cimâ âdâbı hakkında bilgiler verilmiştir.

Nişâbur Emîri Togan Şah adına şair Ebû Bekir b. İsmâil el-Ezrakî tarafından kaleme alınan *Elfiyye ve Şelfiyye* adlı eser de meşhurdur. Bu eser Deli Bira-der Gazâlî Mehmed (ö. 1535) tarafından *Dâfiu'l-gumûm ve râfiu'l-hümûm* adıyla ve bazı ilâvelerle Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Şehzade Korkut'un bende-lelerinden Piyâle'nin emriyle yapılan ve edebe aykırı bulunarak sonradan yasakla-nan bu tercümenin bir nüshası Tercü-man Gazetesi Kütüphanesi'nde bulun-maktadır (nr. Y 265). XVI. yüzyılın ünlü Osmanlı şeyhülislâmı İbn Kemal, Yavuz Sultan Selim'in emriyle 1519'da Ahmed b. Yûsuf et-Tifâsî'nin (ö. 1253) bu alan-daki eserini bazı ilâvelerle *Rûcûu's-şeyh ilâ sıbâh fi'l-kuvveti ale'l-bâh* adıyla Türkçe'ye çevirmiş (Süleymaniye Ktp., Ha-midiye, nr. 1012; Bağdatlı Vehbi, nr. 1652) ve padişaha takdim etmiştir. Çok rağbet gördüğünden sonraki yıllarda da birçok defa tercüme edilen bu eser, bazı ilâve-lerle ve değişik bir şekilde Gelibolulu Mustafa Âlî (ö. 1008/1600) tarafından *Râhatü'n-nûfûs* adıyla tercüme edilmiş (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2475; Şehid Ali Paşa, nr. 2014) ve şehzadelğin-de Manisa'da iken III. Murad'a takdim edilmiştir. Daha sonraki devirlerde de ilgi gören *Rûcûu's-şeyh*'in XVII ve XVIII. yüzyıllarda da tercümeleri yapılmıştır. Eser XIX. yüzyılda Mısır'da (1306, 1316), Fransa'da (1898) ve İngilizce olarak yine Mısır'da (1298) yayımlanmıştır. Cemâled-din Revnakî'nin minyatürlü *Kitâbü's-Sa-*

fâ ve's-sürûr'u ile XVIII. yüzyılda yaşa-mış olan hassa tabiplerinden Kâtibzâde Mehmed Refî'in aynı konuda *Risâle fi'l-bâh* (nüshaları için bk. Ünver, s. 25; Şe-şen, s. 332) adlı eserleri de meşhurdur. Devrin padişahı III. Ahmed'in "za'f-ı bâh"a müptelâ olması üzerine kaleme alınan *Risâle fi'l-bâh*'da üç bölüm halinde te-nâsül uzuvlarının hastalıkları, cinsî arzu noksanlığının sebepleri ve ilâçları üze-rinde durulmuş ve yer yer şehvet arttı-rıcı hikâyeler nakledilmiştir.

Kütüphanelerde yazma olarak çoğu anonim ve birbirinin tekrarı mahiyetin-de birçok bahnâme telif ve tercümeleri mevcuttur (geniş bilgi için bk. Şeşen, s. 484-525).

BİBLİYOGRAFYA :

Bahnâme-i Şâhî, Millet Ktp., Tıp, nr. 45; Ah-med b. Yûsuf et-Tifâsî, *Rûcûu's-şeyh ilâ sı-bâh fi'l-kuvveti ale'l-bâh* (trc. İbn Kemâl), Ka-hire 1298; Taşköprizâde, *Mevzûâtü'l-ulûm*, I, 376-377; Kâtibzâde Mehmed Refî, *Risâle fi'l-bâh*, İÜ Ktp., TV, nr. 2706; Sıddık Hasan Han, *Ebcedü'l-'ulûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-il-miyye), II, 123-124; A. Süheyl Ünver, *Hekimba-şî ve Hattat Katipzâde Mehmed Refî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1950, s. 25-26; Karatay, *Türk-çe Yazmalar*, I, 571, 581, 592; Ayhan Songar, *Psikiyatri*, İstanbul 1971, s. 363; Şeşen, *Fihri-sü mahtûât*, bk. İndeks; Günay Kut, *Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kata-loğu*, İstanbul 1989, s. 309-310; Bedî N. Şeh-suvaroğlu, "Osmanlı Padişahları ve Bahnâ-meler", *TTK Bildiriler*, VI, 423-428; TA, V, 53-54; TDEA, I, 294; İsmet Parmaksızoğlu, "Kemâl Paşa-zâde", *İA*, VI, 565; *İBA*, I, 300.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

BAHR

(bk. BAHİR).

BAHR-i AHMER

(bk. KIZILDENİZ).

BAHRÂK

(بحر)

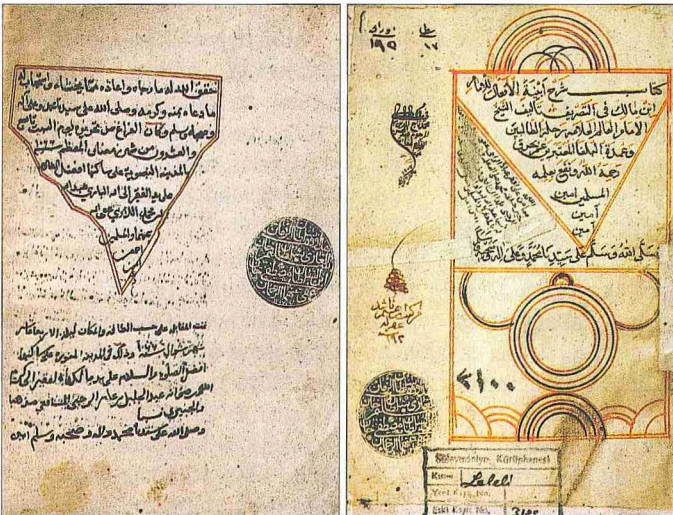
Muhammed b. Ömer b. Mübârek
el-Himyerî el-Hadramî
(ö. 930/1524)

Dil, edebiyat ve din âlimi.

Cemâleddin ve Nüreddin olarak anıl-makla birlikte daha çok Bahrak laka-bıyla meşhurdur. 15 Şâban 869 (12 Ni-san 1465) tarihinde Hadramut'ta dünya-ya geldi ve orada yetişti. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledikten sonra sarf ve nahiv ilim-lerine ait *el-Elfiyye*'yi, Muhammed b. Abdüddâim el-Birmâvî'nin fıkıh usûlü-ne dair manzumesini ve ünlü hekim-fi-lozof Ebû Bekir er-Râzî'nin *el-Hâvî*'si-nin büyük bir kısmını da ezberledi. Had-ramut'un önde gelen âlimlerinden öğre-nim gördü. Daha ileri derecede ilim tah-sili için önce Aden'e gitti. Orada özellikle Abdullah b. Ahmed Bâ Mahreme'nin derslerine devam etti. Bir müddet son-ra Aden'den Zebîd'e geçerek Cemâled-din es-Sâîğ ve Şerîf Hüseyin el-Ehdel'-den ders aldı. Bir ara hac farîzasını ye-rine getirdi ve bu sırada Sehâvî gibi ba-zı âlimlerle görüşme imkânını buldu. Se-hâvî'nin arkadaşı Hamza en-Nâşîrî'nin kızı ile evlendi.

Tahsilini tamamladıktan sonra Aden'e dönen Bahrak burada eğitim, öğretim ve fetva vermekle meşgul oldu. Bu ara-da ilmi ve faziletiyle Aden Emîri Mer-can'ın yanında büyük bir itibar kazandı. Onun ısrarı üzerine Şihr şehri kadılığını üstlendi. Ancak emîrin 927 (1521) yılın-da vefatı üzerine kadılık görevinden istifa ederek Hindistan'a gitti ve orada Gucerât Sultanı Muzaffer Şah'ın iltifa-tına nâil oldu. 20 Şâban 930 (23 Hazi-ran 1524) tarihinde Hindistan'ın Ahme-dâbâd şehrinde vefat etti. Sultan Mu-zaffer'in ona olan saygı ve sevgisini kısı-kanan vezirlerin kendisini zehirlettiği yolunda rivayetler vardır. Bahrak dil, edebiyat, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, ta-savvuf gibi geleneksel ilimlerden baş-ka tıp ve matematik gibi pozitif ilimler alanında da öğrenim görmüş bir Şâfiî âlimidir.

İlminin genişliğini denize benzetenler, "İsminize kaf harfi (بحر + ق) niçin ek-lendi bilemiyoruz; fakat denize karışan

Bahrak'ın
Neşrü'l-'âlem
fi şerhi
Lâmiyyeti'l-
'Acem
adlı eserinin
unvan sayfası
ile son sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Lâleli, nr. 3100)